گۆڤارا زانستێن مرۆڤایەتی یا زانکۆیا زاخۆ

مجلة العلوم الانسانية لجامعة زاخو

Humanities Journal of University of Zakho (HJUOZ)

Vol. 6, No. 1, Part 1, pp. 22–29, Mar.-2018

hjuoz.uoz.edu.krd
p-ISSN: 2410-7557
e-ISSN: 2518-5128

journals.uoz.edu.krd

ڕۆمان و ئازار: جیهانبینییا گەنجان پشتی هێرشا داعش، 2014 – 2017

ئەمین عەبدولقادر عومەر

پشکا زمانێ کوردی، کۆلیژا زمان، زانکۆیا دهوک، هەرێما کوردستانێ – عێراق (ameen.omar@uod.ac)

وەرگرتن:2017/12 پەسەندکرن: 2018/03 بەلاڤکرن: 2018/03 *https://doi.org/10.26436/2018.6.1.546*

پۆختە:

ئەڤ ڤەکۆلینە بزاڤەکە ژبۆ لێکۆلینا ڕۆمانا کوردی ئەوا پشتی هێرشا داعش بۆ سەر هەرێما کوردستانێ (2014–2017) هاتییە بەلاڤکرن، ل ژێر کاودانێن جڤاکی– سیاسی یێن تایبەت. ڤەکۆلین هەولددەت دیار بکەت کانێ ڤان کاودانان چ کارتێکرن ل سەر جیهانبینییا نڤیسەر و ڕۆمانێن وان کریە. ژبۆ ڤێ مەرەمێ دوو ڕۆمانێن نڤیسەرێن گەنج هاتینە وەرگرتن وەك سەمپل، (ناخێن دەرزی 2015 یا ئومێد سەگڤان و (ئاترا) 2017 یادیار ئەرەدنی.

ژبۆ ئەنجامدانا ڤێ ڤەکۆلینێ ئەم دبینین یا فەرە تیۆرەك بهێتە بکارئینان کو گرنگییێ ب باکگراوەندێ جڤاکی– سیاسی بدەت، داکو ئەنجامێن ڤەکۆلینێ ل گورەی ئارمانج و مەبەستێن بۆ هاتینە دیارکرن ب دەست بکەڤن. تیۆرا ڕەخنەیی یا بونیادگەرییا پێکهاتەیی یا لۆسیان گۆلدمان ژوان تیۆرانە ئەوێن پەیوەندیا ئەدەبی ب جڤاکی و دابێشێن جڤاکیڤە دیار دکەت. لەوما ئەڤ تیۆرە هاتیە هەلبژارتن ژبۆ ئەنجامدانا ڤێ ڤەکۆلینێ، لێ ب تنێ ڤەکۆلین ل ڤەدیتنا جیهانبینییێ هاتیە کرن. ئانکو دیتنێن ڕەخنەیی یێن گۆلدمانی د پەرتووکا وی یا ژ هەموویان ب ناڤودەنگترا (The Hidden God- خوداوەندێ ڤەشارتی) هاتینە پەژراندن. یا زانایە کو ئەڤ پەرتووکە شەنگستێ سەرەکیێ تیۆرا وی یا بونیادگەریا پێکهاتەییە. ب پراکتیزەکرنا ڤێ تیۆرێ، ڤەکۆلینێ ئەگەرێن ل پشت جیهانبینییا تراژیدی و ڕەشبین د ڕۆمانێن ڤی سەردەمێ تایبەتدا ژ پیڤاژۆ یا مللەتێ کورد ئاشکرا کرینە.

پەیڤێن سەرەکی: ڕۆمان، گەنج، جیهانبینی، شەرێ داعش.

1. پێشەکی

ئەڤ ڤەکۆلینە بزاڤەکە ژبۆ ژ نێزیك خواندنا ڕۆمانێن گەنجان ئەوێن پشتی هێرشا داعش بۆ سەر هەرێما کوردستانێ هاتینە نڤیسین، کو ڤەکۆلین فۆکۆسێ ل سەر جیهانبینی (ڕۆیە العالم – The World Vision) یا نڤیسەر و تێکستێن وان دکەت ل گورەی ڕێباز و میتۆدا ڕەخنەیی یا بونیادگەریا ڕەخنەیی ب تایبەت دیتنێن لۆسیان گولدمان. گولدمان (Goldmann) (1975: 8 – 9) د بینیت کو ((پتریا بەرهەمان د سوسیۆلۆژیا ئەدەبیدا پەیوەندیەك دامەزراندییە د ناڤبەرا بەرهەمێن ئەدەبیێن ژ هەمییان گرنگتر و هشیاریا کۆمەلی یێ گرۆپەکێ جڤاکیێ تایبەتدا ئەو گرۆپێ نڤیسەرێ بەرهەمی ئەندامێ وی)). ئانکو ل گورەی دیتنێن گولدمانی بەرهەمێ ئەدەبی دەربڕینێ ژ گرۆپەك یان چینەك جڤاکی دیارکری دکەت. هەر دیسان ئەو (هـ.ژ: 134) دبینیت کو فۆرمێ ڕۆمانێ وەك بەرهەمەکێ ئەدەبی گرێدانەکا ئێکسەر د گەل بونیادێ ئابۆری و کاودانێن جڤاکی هەیە. لەوما گەنجێن کوردا ب تایبەت گەنجێن نڤیسەر وەك چینەکا جڤاکی یا تایبەت و ل سەردەمەکێ پڕی گرژی و قەیران نەخاسم سەردەمێ دیاربوونا داعش و نەخۆشییێن ژ ئەنجامێ هێرشا وان بۆ سەر کوردستانێ پەیدا بووین هشمەندیەکا چینایەتی یا تایبەت ل دەڤ پەیداکر. ئەڤ کاودانە د ڕۆمانێن واندا هاتنە ڕەنگڤەدان و جیهانبینییەکا ڕەشبینانە ب سەر بەرهەمێ واندا زال کر.

یا خویایە شەرێ داعش کارتێکرن و کارڤەدانێن خوە یێن بەرچاڤ هەبوون ل سەر ژیانا جڤاکی و سیاسی یا خەلکێ هەرێمێ. مامەند ڕۆژە ئاماژێ ب هندەك زیانان ددەت ئەوێن ب هەرێم و خەلکێ هەرێمێ کەفتین ژ ئەنجامێ داگیرکارییا داعش. ژ وانا (ئاکامێن ترسناکێن ستراتیژی و سەربازی. کو ئەو هێرشا داعش ل 3ی تەباخا 2014 کریە سەر هندەك دەڤەرێن هەرێمێ و داگیر کرین ب شکەستنەکا سەربازیا مەزن بۆ کوردان دهێتە ل قەلەمدان. ڤێ یەکێ کارتێکرن ل سەر ناڤودەنگێ پێشمەرگەی کر و دیار کر کو دەزگایێن حوکومدارییێ ل هەرێما کوردستانێ چ ستراتیژی ل ناوچێن عەرەبی یێن سوننی نینن. ب گرۆڤێ وێ یەکێ چ دەزگەهێن مینا هەوالگیریا لەشکەری و ئاژانسا پاراستن و زانیاری و وەزارەتێن پێشمەرگە و ناڤخۆ یێن هەرێمێ پێشبینییا ڤان هێرشان نەدکر) (ڕۆژە، 2016: 72–73). هەر ژ زیانێن مامەند ڕۆژە (هـ.ژ) ئاماژە پێکری ئەو زیان و ئەنجامێن دلتەزینێن مرۆڤینە ئەوێن کوردێن ئێزدی کرینە ئارمانج، کو ب سەدان هزاران ئاوارە و مشەخت بوون، هزاران کوردێن ئێزدی ب دەستێن داعشان هاتنە کۆمکوژیکرن و چەند هزار کچ و ژنێن وان ب دیلی و ب ناڤێ کەنیزە ڕەوانەی بن خیڤەتێن ئەمیر و شەرکەرێن

داعشان کرن. ڤێ یەکێ زیانەکا مەزن گەهاندە ژێرخانا دیمۆگرافیا شنگال. ئەڤە هەمی ژبلی شەهید بوون و بریندار بوونا نێزیکی دوو هەزار پێشمەرگان کارتێکرن ل دل و دەروونێ خەلکێ کوردستانێ کر. ل دوماهیێ نڤیسەری (مامەند رۆژە) ئاماژە ب وان زیانان کریە ئەوێن ب ژێرخانا دارایی و ئابۆرییا هەرێما کوردستانێ کەفتین، وەك زیانێن پەککەڤتنا وەبەرهێنانا کشتۆکالی و تەرش و کوالی ل وان دەڤەرێن هاتینە داگیر کرن کرن. ل ڤان دەڤەران ب سەدان هزار دونمێن کێلای ب هەروەچوون کو ب ملیۆنان دۆلاران دهێنە خەملاندن. ئەڤە هەمی یا هەڤدەم بوو ل گەل قەیرانا دارایی ل هەرێمێ.

ئەڤ هەمی نەخۆشیێن د ڤان سالاندا ژ ئەنجامێ شەرێ داعش پەیدابووی جۆرە بێزاری و بێ ئومێدییەك ل دەڤ خەلکی پەیداکر، کو بەری هینگێ ئەو خەلك د بەرفرەهی و ئارامی و تەناهیێدا دژیان. تەخا گەنجان وەك چینەکا هەستیارا جڤاکی خوە وەك قوربانیێن ئێکانە یێن ڤێ رەوشێ ددیت، ژبەر بێکارییا بەربەلاڤ د ناڤ ئەواندا سەرەرای هەبوونا باوەرنامە و شیانان د بیاڤێن جودادا. ژبەر خوە ل بەرنەگرتنا ڤان نەخۆشیان ب هزاران گەنجان رێکا مشەختبوونا ژ دەرڤەی وەلاتی گرت سەرەرای مەترسیێن رێکێ و نقۆبوون و بێ سەروشوین بوونا هژمارەکا زۆرا وان د دەریا ئیجەدا. ئەو گەنجێن نەڤیای یان ژی نەشیاین ژ وەلاتی دەربکەڤن هزرەکا رەشبین ب سەر واندا یا زالبوو ب رەنگەکی ژ چارەسەریان دبێ هیڤیبوون، ب تایبەت گەنجێن بەهرەیا نڤیسینێ هەی و بەرهەمێن وێژەیی د نڤیسین ئەڤ مۆرکا جیهانبینی یا رەشبین ب سەر بەرهەمێن واندا یا زالبە ب تایبەت ژی رۆماننڤیس و چیرۆکنڤیسان.

ئەڤ ڤەکۆلینە خواندنەکە بۆ رۆمانێن گەنجان ل دەڤەرا بەهدینان ب مفاوەرگرتنا ژ میتۆدا بونیادگەری یا پێکهاتەیی و ل بەرچاڤوەرگرتنا کونتێکستێ جڤاکی و ئابۆری و سیاسی یێ هەرێما کوردستانێ د ناڤبەرا سالێن 2014 و 2017 دا – واتە ژ دەستپێکرنا شەرێ داعش هەتا رزگارکرنا تەڤ دەڤەرێن کوردستانێ. ب ئەنجامدانا ڤێ ڤەکۆلینێ دێ بۆ مە دیار بیت کانێ شەرێ داعش چ جورە کارتێکرن ل سەر جیهانبینی یا رۆماننڤیسێن گەنجێن دەڤەرێ کرییە. دیتنا گەنجان بۆ ژیانێ و رەوشا نە ئاسایی یا هەرێمێ چاوا هاتیە گوهۆرین و گەنج چ چارەسەری دبینن، یان ژی ئەگەر چارەسەریا نەبینن ژی ئەگەر چ نە؟ بارێ ئابۆری و سیاسی و جڤاکی تا چ رادە کاتێکرن ل کەلواشەیێ هزریێ نڤیسەرێن گەنج کریە و چاوا د ناڤ تێکستێن واندا هاتیە رەنگڤەدان. زێدەباری گرنگیا پراکتیزەکرنا بونیادگەریا پێکهاتەیی یا (لۆسیان گۆلدمان) ل سەر دوو رۆمانێن نوی یێن کوردی، ب تایبەت ژی بۆچوون و میتۆدا گۆلدمانی یا رەخنەیی ئەوا د پەرتووکا وی یا ب ناڤودەنگدا (خوداوەندێ ڤەشارتی) هاتیە پەیرەوکرن، کو ژبەر درەنگ وەرگێرانا وێ بۆ زمانێ عەرەبی پرانیا رەخنەگرێن کورد ژی ئاگەهـ ژێ نەبوو. د ئەنجامدا ئەو لێکۆلینێن د ڤی بیاڤیدا هاتینە ئەنجامدان هەتا رادەیەکی ژ ئالیێ مەنهەجیەتا پراکتیزەکرنا بونیادگەریا پێکهاتەییڤە کێماسی تێدا هەبووینە. وەك یازانایە ژی پەرتووکا ناڤبری بنەمایێ سەرەکی یێ ڤێ رێبازا رەخنەییە.[1]

2. تیۆر و میتۆد

1.2. تیۆر:

بونیادگەریا پێکهاتەیی رێبازەکا رەخنەییە گرنگیێ ب دەوروبەری (کۆنتێکست)ی ددەت. واتە پرۆسا ئافراندنا بەرهەمێ وێژەیی گرێددەت ب بونیادێ فەهمی یێ گرۆپەکێ دەستنیشانکریڤە د ناڤ جڤاکیدا، (Omar، 2016: 17). لۆسیان گولدمان (1975: 158) د ڤێ دەربارێدا دبێژیت: ((پەیوەندیەکا موکوم یا هەی د ناڤبەرا بەرهەمێ ئەدەبی و گرۆپێ جڤاکیدا، ئەڤ پەیوەندییە یا هەڤکویفە ل گەل پەیوەندیێن د ناڤبەرا ئەلەمێنتێن ناڤەکی یێن بەرهەمیدا و بەرهەمی بگشتی. ئانکو وەکهەڤیێن هەین د ناڤبەرا بونیادێ بەرهەمێ وێژەیی و بونیادێ فەهمی یێ گرۆپێ جڤاکی)). ب ئەڤێ تیۆرا خوە گولدمان کەتیە ژێرکاریگەریا جورج لۆکاشی ب تایبەت پەرتووکا وی (The Theory of the Novel– تیۆرا رۆمانێ) و د بابەتێ پێکهاتەیێن کەلتوری ژیدا ئەوێن جیهانبینیێ پێکدئینن تارادەیەکی مفا ژ تێگەهێ بونیادێن فەهمی یێن هیگلی وەرگرتیە (عیلان، 2008: 252). لێ گولدمانی د تیۆرا خوە یا بونیادگەریدا شیا دیتنێن خوە یێن تایبەت پێشکێش بکەت سەبارە تێکست و گرۆپێ جڤاکیێ نڤیسەری، جودا ژ ((وێ میکانیزما شرۆڤەکرنا سوسیۆلۆژییا ئەدەبی یا بەربەلاڤ. گولدمانی فۆکۆس ل سەر بونیادێ هزری کر ئەوا ب جیهانبینی دهێتە نواندن، کو دکەڤیتە د ناڤبەرا بنەمایێ جڤاکی یێ چینایەتیدا ئەوێ دبیتە دەرهاڤێژێ ڤێ جیهانبینیێ و فۆرمێن ئەدەبی و هونەری و هزری ئەوێن ئەڤ جیهانبینییە ب سەردا زال و بەرهەم دئینیت)) (عصفور، 1998: 108).

ب دیتنا گولدمانی بەرهەمێ ئەدەبی تا رادەیەکێ مەزن دەربرینێ ژ هوشمەندییا کۆمەلی دکەت د جڤاکەکێ دیار کریدا. ئەڤە ژی هۆشمەندییەك دینامیکیە، پەیوەندی یا بەرهەمێ ئەدەبی ب ڤێ هوشمەندیا کومەلیڤە گولدمان دبێژیتێ وەکهەڤیا بونیادان (Homology of Structures). ژبەر هندێ بونیادێ ناڤەکی یێ بەرهەمێ ئەدەبی پەیوەندییەکا هەڤتەریب و دناڤێکدا چوویی یا هەی ب ئاڤاهیێ جڤاکیێ دەستنیشانکریڤە، (Swingewood، 1975: 23). واتە رەنگێن هۆشمەندیێ ل دەڤ چینەکا دیارکری یا جڤاکی د هەمان دەمدا دەربرینێ ژ جیهانبینی یا وێ چینێ یان گرۆپی دکەن. ئەڤەیە هۆشمەندییا ریالستی دگوهۆریت بۆ هۆشمەندییا د شیاندا (عبدالعظیم، 1998: 59).[2] ئانکو ل گورەی میتۆدا گولدمانی

ب هاریكاریا جیهانبینیێ دێ زانین كانێ چینەكا دیار كری یا جڤاكی چ دڤێت ئەو چینا نڤیسەر ئێك ژ ئەندامێن وێ، (بوییلور، 1984: 75).

ل گورەی ئەڤێ دیتنا گولدمانی یا ل دور رەنگێن هۆشمەندییا چینێن جڤاكی و جیهانبینی یا چینەك یان گرۆپەك ژ گرۆپان دەربڕینێ ژێ دكەن، ئەگەر ئەم گرۆپێ گەنجێن كوردێن د سەردەمێ شەرێ داعشدا وەك گرۆپەك جڤاكی یێ بێزار ژ رەوشا هەیی ل قەلەم بدەین، و مە بڤێت بزانین گەنجان چ دڤێت و چاوا هزر دكەن، تشتەك بەرئاقلە ئەگەر ئەم ڤەكۆلینا ل جیهانبینییا وان بكەین د ناڤ بەرهەمێن وان یێن ئەدەبیدا.

2.2.جیهانبینی (رؤیە العالم، The World Vision)

جیهانبینی ئەو تێگەهێ بنەرەتییە ژ تیۆرا بونیادگەرییا پێكهاتەیی یا گولدمانی ئەوێ بنواشێ ڤێ تیۆرێ ل سەر هاتیە دامەزراندن، كو د پەرتووكا خوە دا (خوداوەندێ ڤەشارتی) شرۆڤە كریە و ل سەر شانۆگەرییێن جان راسین و كتێبێن هزری یێن بلەیز پاسكالی پراكتیزە كرینە. كو بڤێ یەكێ گەهشتیە وی ئەنجامی كو پاسكال و راسین د نڤیسینێن خوەدا دەربڕن ژ جیهانبینییەكا تراژیدی یا رەشبین كرییە، كو سەروكانیا ڤی جۆرە جیهانبینییا وان بۆ هزر و بیرێن روحانیێن مەزهەبێ دینیێ جانسینی دزڤرن. گولدمان گەهشت بوو ڤی ئەنجامی ب رێكا پێكڤە گرێدانا جیهانبینی و چینێن جڤاكی، و دیتنا تراژیدی یا بزاڤا جانسینی و پەیوەندیا وێ ب خودانێن ساكۆیێ نۆبلمەنانڤە.[3]

دەربارەی دانەنیاسینا جیهانبینیێ گولدمان (1976: 17) دبێژیت: ((ئەوا من ب جیهانبینی ناڤكری تێرمەكێ گونجایە بۆ پێكهاتەیا تەمام یا هزران، سرۆشان و هەستان ئەوێن پێكڤە ئەندامێن گرۆپەكێ جڤاكی ب هەڤرا گرێددەن... دیسان ئەوێن وان هەڤدژ ددانن ل هەمبەر ئەندامێن گرۆپێن دی یێن جڤاكی)). واتە هەروەك Ameen Abdulqader Omar (2016: 22) ڤێ دیتنێ شرۆڤە دكەت جیهانبینی دەربڕینێ ژ خواست و داخازێن گرۆپەكێ دیاركری یێ جڤاكی دكەت، ئەو گرۆپێ نڤیسەر ئێك ژ ئەندامێن وێ، ڤی گرۆپی دڤێت داخازێن خوە ب دەستڤەبینن د ململانا خوەدا دگەل گرۆپێن/چینێن دی یێن جڤاكی یێن هەڤدژ.

بنەماییێن فەلسەفی یێن گولدمانی رێبازا خوە یا رەخنەیی ل سەر ئاڤاكری گرێدای ب ڤەكۆلینا سرۆشتێ هۆشمەندیا جڤاكی و ئاستێن وێ یێن جودانە، كو ڤان ل دویڤچوونا ئەو ئاراستەكر بەر ب دارێتنا تێگەهێ "جیهانبینیێ"ڤە بچیت، ئەوا رەنگەكێ هۆشمەندیێ ل دەڤ چینەكا دیاركری یا جڤاكی بەرجەستە دكەت. هەلبەت ئەڤە ژی ژ وێ روانگێ ئەوا هەر هزرەكا میتافیزیكی رەد دكەت، (Goldmann، 1976: 15). لێ د راستیدا زاراڤێ "جیهانبینی، World Vision" هندەك فەیلەسوفێن دی بەری گولدمانی بكار ئینا بوو وەك دیلتای و لۆكاشی، كو ل گورەی لۆكاشی جیهانبینی رامانا هەستپێكرنا داهێنەریە ب ئاریشێن ژیانا خوە و نەخۆشیێن سەردەمێ خوە ب رێكەكا هونەریا باوەرپێكری (عیلان، 2008: 257). لێ جیهانبینی ل گورەی گولدمانی دەربڕینێ ژ "هەمی ژیانێ" دكەت و بلندترین رادێ هشیاریا دشیاندا یا گرۆپەك یان چینەكا دیاركرییا جڤاكی پێكدئینیت (Swingewood، 1975: 24). ب كورتی هەروەك Terry Eagleton (1981: 33) ئاماژێ پێ دكەت ئەو تشتێ گولدمانی دڤێت ب ڤێ تیۆرا خوە ئاشكرا بكەت هژمارەكا پەیوەندیێن بونیادییە د ناڤبەرا تێكستێ ئەدەبی و جیهانبینی و دیرۆكێدا. گولدمانی دڤێت نیشا بدەت كانێ چاوا كاودانێن دیرۆكی یێن گرۆپەكی یان چینەكا جڤاكی دهێنە جهگوهۆرین ب ناڤەندگیریا جیهانبینییا وی گرۆپی بۆ بونیادێ بەرهەمێ ئەدەبی.

3.2 میتۆد:

ئەڤ ڤەكۆلینە هەروەك ژ ناڤونیشانی دیار بزاڤەكە ژبۆ لێكۆلینا جیهانبینییا نڤیسەرێن گەنج ل دەڤەرا بەهدینان پشتی شەرێ داعش. كو دوو رۆمانێن د ڤان سالاندا بەلاڤبووی و خواندەڤانان پێشوازییەكا باش لێكری هاتینە وەرگرتن وەك نموونێن ڤەكۆلینێ، ئەو ژی رۆمانێن (ناخێن دەرزی) 2015 یا (ئومێد سەگڤان) و (ئاترا، دووماهی ئادەمێ ل سەر ئەردی) 2017 یا (دیار ئەرەدنی). میتۆدا ئەنجامدانا ڤەكۆلینێ ژی بونیادگەرییا پێكهاتەییە یا (لوسیان گولدمان)ی. ژڤێ میتۆدێ ژی گرنگییا سەرەكی ب تێرمێ رەخنەیی یێ میتۆدێ "جیهانبینی" هاتییە دان. یا زانایە د رێبازا خوە یا بونیادگەرییا پێكهاتەییدا (گولدمان) ل سەر دوو میتۆدێن جودا چوویە. میتۆدا سەرەكی و ئێكەمین ئەو بوو یا د پەرتووكا (خوداوەندێ ڤەشارتی)دا پەیرەو كری، كو ئەڤ میتۆدە گرنگیێ ب پەیوەندیێن وەكهەڤ دكەت د ناڤبەرا بونیادێ ناڤەكیێ تێكستێ ئەدەبی و بونیادێ زێهنی یێ گرۆپەكێ جڤاكی یێ دەستنیشان كریدا، واتە جیهانبینییا گرۆپێ نڤیسەری د فەترەكا دەمییا دیاركریدا. د ڤێ میتۆدێدا (گولدمان) جەختێ ل پرۆسێن "راڤەكرن" و "شرۆڤەكرن"ێ دكەت. میتۆدا وی یا دووێ گرنگیێ ب رۆمانێ ددەت، كو د پەرتووكا (بەر ب سوسیۆلۆژییا رۆمانێ)دا هاتییە پەیرەو كرن. گولدمان (1975) د ڤێ پەرتووكێدا دبێژیت فۆرمێ رۆمانێ هاتییە گوهۆرین ژ ئەگەرێ وان گورانكاریێن د كاودانێن ئابۆریدا پەیدابووین د جڤاكێ سەرمایەدارێ ئەورۆپیدا (Omar، 2016: 30–31). ئانكو وەسا بۆ دچوو كو فۆرمێ رۆمانێ گرێدای كاودانێن ئابۆری و سیاسییە. بۆ سەلماندنا تیۆرا خوە لێكۆلین ل سەر رۆمانێن (مارلۆی و ناتالی ساروت و ئالان رۆب–گرییە) كرن.

بەری مرنا خوە ب ماوەیەكێ كێم، واتە دووماهیك پرۆژێ ڤەكۆلینا گولدمانی ل سەر درامایێن (جان جێنیت) بوون، لێكۆلین ل پەی میتۆدا وی یا ئێكێ چوویە ئەوا د (خوداوەندێ ڤەشارتی)دا پەیرەو كری. Irene Webb(1981: 74) د بێژیت: ((ئەڤ لێزڤرینا

گولدمانی دووبارە بۆ میتۆدا ئێکێ و بزاڤکرن بۆ ڤەدیتنا جۆرێ جیهانبینیێ ئاماژەیە بۆ وێ راستیێ کو گولدمانی ل داویێ میتۆدا خوە یا ئێکێ پەژراندیە و ب گونجایترین میتۆد زانییە)). ئەڤ ڤەکۆلینە ژی بزاڤەکە ژبۆ پەیرەو کرنا میتۆدا گولدمانی یا سەرەکی واتە ڤەدیتنا جیهانبینییا نڤیسەران، واتە ڤەدیتنا وەکهەڤییان د ناڤبەرا بونیادێ زێهنی یێ گرۆپێ جڤاکیێ نڤیسەران وەك چینا گەنجان و بونیادێ رۆمانێن وان. لێ مفا هاتییە وەرگرتن ژ هندەك بۆچوونێن میتۆدا وی یا دووێ ب تایبەت ل بەرچاڤوەرگرتنا کاودانێن ئابۆری و سیاسی د فەترەکا دیارکری یا دەمیدا وەك فاکتەرێن بهێزێن دارێژتنا پێکهاتا رۆمانێ.

3. جیهانبینییا گەنجان پشتی هێرشا رێکخراوا داعش بۆ 2017–2014

کارەکێ گەلەکێ ب زەحمەتە ئەم بشێین پەیوەندیێن جیهانبینییا رۆمانێن گەنجان پالدەین بۆ گرۆپەکێ جڤاکی و ئایدیۆلۆژیا وی گرۆپێ جڤاکی ب تەمامی هەروەك گولدمانی ئەڤ چەندە کری سەبارەت درامایێن (Racine)ی و هزرێن فەلسەفی یێن (Pascal)ی. لێ ئەم دشێین هندەك ژ ئەڤان جۆرە پەیوەندیان پێشنیار بکەین د ناڤ رۆمانێن گەنجاندا یێن د ماوێ شەرێ داعشدا (2017–2014) هاتین نڤیسین. بڤێ یەکێ ئەم دێ شێین هندەك ژ ئەوان پەیوەندیێن (گولدمان)ی د پەرتووکا (خوداوەندێ ڤەشارتی) دا پێشنیار کرین پراکتیزە بکەین ل سەر رۆمانێن گەنجان ل دەڤەرێ د ماوێ د ناڤبەرا 2017–2014 دا.

د پەرتووکا (خوداوەندێ ڤەشارتی)دا (گولدمان) پێشنیار دکەت کو دشیاندایە د کاودانەك دیارکریدا هندەك پەیوەندیێن وەکهەڤ دامەزرینین د ناڤبەرا جیهانبینییا گرۆپەکێ جڤاکیێ تایبەت و ئەو جیهانبینییا د ناڤ بەرهەمێ وانێ ئەدەبیدا رەنگڤەددەت. خالا دەستپێکی یا لێکۆلینەکا ب ڤی ئاوایی تێکستە و جیهانبینی ژ ڤی تێکستی دهێتە زانین. هەلبەت دەما سرۆشتێ جیهانبینیێ دهێتە دیارکرن د ناڤ تێکستیدا، هەروەك گولدمانی ئەڤ یەکە پەیرەو کری، پێدڤیە ڤەکۆلەر بزاڤێ بکەت ئەڤێ جۆرە جیهانبینیێ گرێدەت ب جیهانبینی و کاودانێن جڤاکی یێن گرۆپەکێ جڤاکی یێ دیار کریڤە. هەروەك پێشتر ژی مە ئاماژە پێکری گولدمانی جیهانبینییا تراژیدی یا (راسین)ی گرێدابوو ب جیهانبینییا گرۆپێ ئاینی یێ جانسینیڤە، ئەو گرۆپێ (راسین) ئێك ژ ئەندامێن وی.

ژبۆ دامەزراندنا پەیوەندیێن وەکهەڤ د ناڤبەرا گرۆپێ جڤاکی/چینا گەنجاندا ل هەرێما کوردستانا عیراقێ، فەرە ل دەستپێکێ ئاماژێ ب ئەوان کاودانێن جڤاکی بدەین یێن وەکری جیهانبینییەکا هەڤپشك د ناڤبەرا گەنجاندا پەیدا ببیت، کو ل گورەی میتودا گولدمانی ئەڤە کارەك گرنگە. پێنگاڤا دووەم ژنوی دێ د ناڤ تێکستیدا ل ئەڤان جۆرە پەیوەندیان ڤەکۆلین. یا دیارە ل هەرێما کوردستانێ قەیرانان ل سالا 2014 دەستپێکر، ل مەها نیسانێ پەیوەندیێن هەولێر و بەغدا گەهشتن خرابترین ئاست ژ ئەگەرێ ناکۆکی و نەلهەڤ هاتنا ئەوان ل سەر بودجا ئیتحادی یا هەرێما کوردستانێ و د ئەنجامدا پشکا هەرێمێ ژ بودجەی هاتە برین. ل تەباخا هەمان سال گرۆپێ تیرۆرستیێ داعش ژ چەند ئالییەکانڤە هێرش کرنە سەر هەرێما کوردستانێ کو بوونە ئەگەرا قوربانیێن گیانی و ئابۆری و بارگرانییەکا مەزن بۆ هەرێمێ، کو نێزیکی دوو ملیون ئاواران قەستا هەرێمێ کر، د هەمان دەمدا بهایێ نەفتێ ژی رۆژ بۆ رۆژ بەرەڤ نزمیێڤە دچوو و پەیوەندی د ناڤبەرا پارتێن سیاسیێن کوردستانی ژیدا بەرەڤ ساریێ و ململانێن دژوارڤە دچوو. لێ شارەزاییێن بیاڤێ ئابۆری د ئەوێ باوەریدا بوون کو زیانا مەزن یا ب هەرێمێ کەڤتی ژ ئەگەرێ وەبەرهێنانا شاش و گەندەلی و زێدەکرنا فەرمانبەر و دەزگەهێن حکومەتێ بوو، دیسان پالپشتی کرنا تەڤاهی ل سەر نەفتێ وەك تاکە ژێدەرێ داهاتی (العالم، 2017). ئەڤان کاودان و ڤێ نەدادپەری و گەندەلییا رێکخستیا دهاتە پەیرەو کرن و ئەکتیڤ نەکرنا کەرتێن مینا پیشەسازی و چاندنێ و گەشتوگوزاری وەکر گەنج ب زەحمەت دەرفەتێن کاری پەیدا بکەن و رێژەکا مەزنا دەرچوویێن زانکۆ و پەیمانگەهان بێکار و هەژار بمینن. ئەڤ گەنجێن بێکار ژ پاشەرۆژێ د بێهیڤی و ژ ژیانا خوە یا قەیراناوی د بێزار وەك چینەکا جڤاکی هیڤی و ئارمانجێن ئەوان ئێکن. د دیتن و دەربڕینێن خوەدا د رەشبین و بێئومێدن، واتە هەست ب تراژیدییا ژیانێ دکەن.

ژبەر ئەڤان کاودانێن ل سەری ئاماژە پێهاتیدان جیهانبینییا گەنجێن نڤیسەر ئەوا د رۆمانێن خوەدا دەربڕین ژێ کری وەکهەڤییەك تێدا دهێتە دیتن. کو ئەو ژی رەد کرنا نەدادپەروەرییێیە. ئەڤ گەنجە دبینن کو باشتربوونا رەوشا جڤاکی و بەختەوەریا کەسۆکی گرێدای دادپەروەریا جڤاکی و پاراستنا بها یێن بلندێن مرۆڤایەتی و یەکسانییێنە د ئەرك و مافاندا. نڤیسەر دیار ئەرەدنی د رۆمانا (ئاترا)دا ب رەنگەك جەڤەنگی لێ ب پەیامەك ئاشکرا ل دژی نەیەکسانی و گەندەلییا ل وەلاتێ خوە رادبیت. ئێك ژ دارێن دارستانێ (کو ئەڤ دارستانە جەڤەنگە بۆ کوردستانێ) ب ئەڤی رەنگی بەحسێ سەروەرێن دارستانێ دکەت:

"وێ هەردەم رەخنە ل رێبەر و سەروەرێن دارستانێ دگرت، هەردەم دگۆت، هوون دورست نینن، هوون دارێن دز و گەندەلن، هوون ب تنێ بۆ سۆتنێ دباشن، چو کارێن دی ب هەوە ناهێن کرن. هەر ئاڤەکا پاقژ هەبیت هوون دمێژن. شتلێن وە ل بەر لێڤا رووباری کەیف و سەمایێ دکن و یێن دارێن بێ کەس ژی، رۆژەکا تەمام د خزمەتا هەوەدانە، ب تنێ بۆ فرەکا ئاڤێ، نەکو دا بەلگێن خوە پێ بشۆن و ژ توزێ پاقژ بکن، بەلکو داڤەخون و ژ تێهنادا هشك نەبن." (ئەرەدنی، 2017: 10–11)

ئەو گەندەلی و ب هەدەر دانا سامانێ گشتی و داهاتێ نەتەوەیی ل کوردستانێ ژ ئالییێ بەرپرسێن وێڤە، خەلك بێزار کرییە. ئەڤجار خوە ل بەرگرتنا قەیرانەکا ب ئەڤی شێوێ هەیی بێگۆمان گەنج ژ قوربانیێن وێنە و دەربڕینا جیهانبینییا ئەوان دێ ڕەشبینی و خەموکی پێڤە دیاربیت. هەر وەك دیار نڤیسەری دڤێت بێژیت خەلکێ ئاسایی گەلەك قوربانی بۆ هەوەدان گەلی بەرپرسان، سەرەرای وێ یەکێ هوین کەیف و خوەشیێ ب داهاتێ وەلاتی دکەن و خەلکێ ئاسایی ژی مرادا ئەوان پارییێ ژیانێیە.

رۆماننڤیسێ گەنج ئومێد سەگڤان ژی دیتنەکا نێزیکی ڤێ هەیە، د رۆمانا (ناخێن دەرزی)دا ب ئاشکرایی بەحسێ گەندەلی و بەربەلاڤیا دزییان ل کوردستانێ دکەت، ل سەر زارێ زارۆکەکێ زیندانی:

"...بەهرا پتر ژ زیندانیان وێن ژبەر دزییێ هاتین گرتن، ئەڤ چ دزییە کەتیە د ناڤ مەدە؟ هەر گاڤ ماموستایێ مە دگۆت: ئەگەر دادپەروەری هەبا، دا کوردستان بتن وەلاتێ زیندانیان!" (سەگڤان، 2015: 117).

ئانکو نڤیسەری دڤێت بێژیت هیچ دادپەروەری و یەکسانییا د مافاندا ل کوردستانێ نینە، ئەگەر هەباژی دا زیندانێن ئەوێ پر بن ژ دزان. واتە خودان دەستهەلات و پلە گەندەلی و دزیان ب بەرفرەهی دکەن و هیچ لێپرسینەك ل گەل ناهێت کرن. نڤیسەر وەك گەنج و بێ دەستهەلات نەرازی و نیگەرانە ژ ڕەوشا هەیی، لەوما د بارەك سایکولۆژی و جڤاکی نە ئارامدایە. ئەڤجار ڕەشبینی و خەموکی ب سەر هەمی رۆمانێدا زالە.

ڕەشبینیا هەردوو نڤیسەران ژ ئەنجامێ وان کاودانێن جڤاکی، ئابۆری و سیاسی یێن گەلەك سەختێن کوردستان تێرا دەرباز دبوو/دبیت، نڤیسەر وەك نوینەرێن تەخا گەنجان هەست ب تراژیدییا ژیانێ دکەن. ئەو جڤاك و بهایێن ژیانەکا بلند و ژ هەژی یێن ئەو ل پەی دگەرهن ب دەستناکەڤن لەوما جیهانبینییا ئەوان جیهانبینییەك تراژیدییە.

سەبارەت ئەگەر و فاکتەرێن دبن پیڤەر بۆ پەیدابوونا تراژیدیایێ ((ل گورەی گولدمانی هژمارەکا پیڤەران هەنە ژوانا، ئێکەم تشت پێدڤییە قەدەر یان ئەو رۆیدانا نەدشیاندا مرۆڤ ژێ بهێت پارازتن د ناڤ بەرهەمیدا هەبیت)) (Omar، 2016: 91). گولدمان (1976: 81) دبێژیت: ((سەبارەت تراژیدیایێ، ئاشکرایی واتە بەری هەرتشتەکی ئێکەم ئاگەهی یا سرۆشتی یا دشیاندا نەبیت بهێت گوهارتن یا سەپاندیە ل سەر مرۆڤی، هەروەها نەشیانا خوە رزگارکرنێ ژمرنێ... مەزنیا تراژیدیایێ ئەوان نەخۆشیان بۆ مرۆڤی ڤەدگوهێزیت یێن مرۆڤ نەچارە تەحەمولا وان بکەت چونکی ژ ئالیێ جیهانەکا بێرامانڤە ل سەر هاتینە سەپاندن)). دوەم پیڤەرێ هەبوونا تراژیدیایێ د ناڤ بەرهەمێ ئەدەبیدا ل گورەی گولدمانی ئەوە بهایێن نەژ هەژی جهێ بهایێن ژهەژی و بەر بەلاڤ بگرن (Omar، 2016: 91). پیڤەرێ دی ئەوە هەر وەك گولدمان (Knight، 1969: 104) دبێژیت: ((ئەوا تراژیدیایێ جودا دکەت ئەو راستیەیە یاکو ململانێ یێن هەین ئەو جورە بن یێن دشیاندا نەبیت بهێن چارەسەر کرن، نەك ب تنێ نەهات بن چارەکرن)). هەروەها گولدمان (1976: ژجهێن جودا) هوکار و پیڤەرێن تراژیدیایێ دزڤرینیتەڤە بۆ ئەوان داکەفتن و قەیرانێن ئەندامێن گرۆپەك جڤاکی د ئابۆر و جڤاك و سیاسەتێدا تووش دبنێ، کو ئەوان ژی ل هەمبەر بەرسڤەك ئایدیولۆژی هەیە و ئەو بەرسڤ جیهانبینییا تراژیدیا وی گرۆپێ جڤاکییە، وەك گرۆپێ ئاینیێ جانسینی.

ل گورەی ئەڤان پیڤەرێن بۆ تراژیدیایێ هاتین دەستنیشانکرن، جیهانبینییا هەردوو رۆمانێن (ئاترا) و (ناخێن دەرزی) دشیاندانە وەك هەلگرێن جیهانبینییەك تراژیدی بهێنە دەستنیشانکرن. ژ خواندنا ئێکێ یا ئەوان ڕەشبینی و بێهیڤیبوونا ل سەر زال هەست پێدهێتە کرن. بۆ میناك د رۆمانا (ئاترا)دا هەر ژ لاپەرێن دەستپێکی خواندەڤان هەست ب زالبوونا هزرا خەموکیێ و ڕەشبینیێ دکەت، وەك: سۆتنا دارستانێ، بالندێ (چوکی) هەڤالێ خوە یێ بەر (تلێرتا) ژ دەستددەت. ژ ئەنجامێ ئاگری و سۆتنا دارستانێ گەلەك دار و شتل و هێکێن گیانەوەران و تێژکێن وان ژ ناڤ دچن. دارێن مەزن دارێن لاواز هشك دکەن. دار یاسایەکێ دەرئێخن و ڤەحەواندنا بالندان ل سەر چەقێن خوە قەدەغە دکەن. ئەجنێ باشێ دارستانێ (تێپ) ژ نەچاری ژ دارستانێ مشەخت دبیت. هەمی بوونەوەر هەست پێدکەن کو مرۆڤ ژێدەرێ نەخۆشیێن جیهانێیە.

ئەڤ دەستپێکا ب ئەڤی ئاوایی تژی مەرگەسات و خەموکی دیار دکەت کانێ تێکست ب گشتی چ جۆرە سەربۆرەکە، هەروەك ئەمین عەبدولقادر (2008: 103) دیار دکەت کو ((دەستپێك پرا گەهاندنێ یە د ناڤبەرا ئاشوپا نڤێسەری و هۆشێ خواندەڤانی دا کو ب ڕێکا وێ نڤێسەر هزرا خواندەڤانی ب ئال خۆڤە دکێشیت و هزرەکا مەند ژ بوویەرێن تێکستی ل جەم وی پەیدا دکەت. واتە دەستپێکێ چەند ئەرکەکێن جودا جودا هەنە، ژ گرنگترینێ وان، ئەرکێ راگەهاندنا ناڤەرۆکا تێکستی و ئەرکێ هشیار کرن و سەرنجراکێشانا خواندەڤانی یە)). ئەڤجار ئەگەر د رۆمانا ناڤبریدا دارستان جەڤەنگ بیت بۆ کوردستانێ، هینگێ کوشتن و مشەختبوون و ژ دەستدان و ژناڤچوونا تشتێن د ناڤا وێدا ئەو هەمی جۆرە نەخۆشی مرۆڤان ل کوردستانێ دیتینە د ماوێ د ناڤبەرا (2014–2016)دا ئانکو د ماوێ شەرێ تیرۆرستێن داعشدا. کو ئەڤە شێوازێ جیهانبینییا تراژیدی بەرجەستە دکەن د رۆمانێدا ل گور پیڤەرێ داکەفتنا د بیاڤێ ئابۆر و سیاسەت و جڤاکیدا.

د رۆمانا (ناخێن دەرزی) ژیدا هێزا زالا قەدەرێ و خەمۆکی و ڕەشبینییا د ژیانێدا چارەنڤیسێ تراژیدی یێ کەسایەتیێن رۆمانێ ب گشتی و ب تایبەت هەر دوو قارەمانێن سەرەکی (کەژۆ) و (زامدار)ی.

بۆ نموونە قەدەرا (کەژۆ)ی ژبلی کو بێ دایك و بابییا ئەوی ببوو تراژیدیا دژیانا ویدا، چێکرنا کەڤالێ وی ژ ئالییێ (زامدار)یڤە و فرۆتنا کەڤالی و نەشیانا (کەژۆ)ی بۆ ب دەستڤەئینانا کەڤالێ ژ رۆخسارێ وی هاتی چێکرن ببوون گرێیەکا دەروونی و ژێدەرێ نەخۆشیێن ئەوی. هەتا گەهشتی ئەوی رادەی سەرا د زینا وی کەڤالی بچیت د زیندانێڤە (ل ل 86–91)، و هەتا ژ زیندانێ دەر دکەڤیت داپیرا ئەوی ژی یا مری (ل 129). دەما کو دایك و بابێن (کەژۆ) لێ پەیدابووی ب قەزا و قەدەر ب ترۆمبێلا بابێ خوە د هێت کوشتن. (زامدار) کەسایەتیێ تەوەری یێ رۆمانێ ژی د ژیانەك رەشبین و تراژیدی و خەمناکدا دژیت. ژێدەرێ سەرەکی ژی یێ ئەڤان نەخۆشییان گرێدای چارەنڤیسێ ئەوی یێ تراژیدی قەزا و قەدەرە. دەما (زامدار)ی زانی ئەو ژنا ل مالا وی پیرەمێرێ هەڤالێ خوە دیتی و سەرنجا ئەوی راکێشای (کەڤال)، هەر ئەو ژن (دلۆپ)ا هەڤژینا ئەوییە یاکو ئەوی هزرکری کو یا ب خیانەت کوشتی. دیسان د هەماندەمدا ل (زامدار)ی زانی ژی (کەژۆ) کورێ وییە (زنار) ئەوێ لێ بەرزەبووی پشتی هەلا کوشتنا دایکاوی. ژبۆی کو جارەك دی نەکەڤن د ژیانا (زامدار)یدا دایك و کوری پلان دانا بچن رۆژهەلاتێ کوردستانێ، لێ (زامدار) ب سەر پلانا وان هەلبوو، ئەڤجار داکو ب وانرا بگەهیت و نەهێلیت ژ دەست بچن ترۆمبێل بلەزەکا گەلەك زێدە هاژووت و بەر ب ئەوان چوو. ڤێجار ب درستی ژن و زارۆکێ خوە کوژتن ب روودانا ترۆمبێلێ و نەشیانا کونترۆل کرنا ترۆمبێلێ. پشتی ژ بەر بوویەرێ پۆلیسان ئەو گرتی د زیندانێدا خوە خەندقاند (ل ل 266–268). ئەڤ قەدەر و چارەنڤیسێ تراژیدی یێ ئەڤان کارەکتەران و پرانیا کارەکتەرێن دی ژی یێن ئەڤێ رۆمانێ د زڤرن بۆ داکەڤتنا بارێ جڤاکی د ناڤ کۆمەلگەها رۆمانێدا و داکەڤتنا بارێ جڤاکی و ئابۆری و سیاسی د ژینگەها نڤیسەرێ رۆمانێدا. دەما نڤیسەر ددەت خوەیاکرن بابێ لەهەنگێ تەوەری (زامدار)ی پشتی سەرهلدانێ و پشتی بوویە بەرپرس د پارتیا دەستهەلاتداردا ل زاخۆ ئەو دەولەمەند ببوو. ئەڤە ژی بەرۆڤاژی حەز و ڤیانا لەهەنگی (زامداری) بوو ((رۆژ ب رۆژ پۆستێ باڤێ من بلندتر دبوو و رەوشا مە یا ئابووری د دەمەك کورت دە گەلەك بلند بوو. ئێدی گەهشت وی رادەیی مە خولام و زێرەڤان هەبوون. لێ ئەز قەت پێ دشاد نەدبووم. هەلبەت مرۆڤ د تاریستانێ دە بهایێ خورێ دزانە)) (سەگڤان، 2015: 150). واتە ئەو جیهان و بهایێن بلندێن ژیانێ ئەوێن قارەمان لێدگەرهیت ب دەستناکەڤن و دەستڤالا ژ لێگەریانا خوە دزڤریت، کو ژ دەستدانا ئەڤان بهایێن بلند ژی هەروەکی مە ل سەری دیار کری د بونیادگەریا پێکهاتەیی یا گولدمانیدا دبیتە ئەگەرا جیهانبینییا تراژیدی.

چینا گەنجێن وەلاتی یێن کو ئەڤ هەردوو نڤیسەرە نوینەراتییا وان دکەن بێزار و رەشبین و خەمناکن ژ رەفتارێن سەردەست و رێبەرێن خوە. ب ئاوایەك نە ئێکسەر ئەوێ داکەڤتنا ئابۆری و سیاسی و جڤاکی یا ب سەر هەرێما کوردستانێدا هاتی هەر ژ قەیرانا دارایی و هەتا هێرشێن تیرۆرستییێن گرۆپێ داعش و ڤەرێژێن ئەوێ هێرشێ دزڤرینن بۆ شاشییێن دەستهەلاتا سیاسی. دیسان زالبوونا ئەڤان جۆرە بەر پرسان وەکە قەدەر تەماشە دکەنێ و هزر دکەن کو ئەڤە ژ وان تشتانە یێن کو دشیاندا نەبیت بهێن چارەسەرکرن. ئەڤە ب خوە ژی ئەگەرا پەیدابوونا جیهانبینییا تراژیدییە د بەرهەمێن واندا. ئانکو ب گشتی بەرهەمێن هەردوو نڤیسەران سەربۆرێن رەشبین و تراژیدی یێن چینا جڤاکی یا ئەوانن. لەوما جیهانبینییا ئەوان و تێکستێن ئەوان جیهانبینییەك رەشبین و تراژیدییە. ئەڤە ژی د گەل دیتنێن گولدمانی د گونجیت دەما بەحسێ ئافراندنا بەرهەمێ ئەدەبی و رەوشا نڤیسەری دکەت. گولدمان (1976: 19) دبێژیت: ((ژیان و فاکتەرێن سایکولۆژی یێن نڤیسەرەك دیارکری مل ب ملێ فاکتەرێن جڤاکی و دیرۆکیڤە بەشدارییێ د ئافراندنا بەرهەمێ ئەدەبیدا دکەن)).

4. ئەنجام

1. رۆمانێن هەر دوو نڤیسەران (ئومێد سەگڤان و دیار ئەرەدنی) سەروکانییا نەخۆشی و رەوشا خرابا جڤاکی بۆ نەدادپەروەری و نەیەکسانییێ دزڤرینن ژ ئالییێ چینا دەستهەلاتدارڤە.

2. رەشبینی و خەمۆکی و بێزاری ب سەر هەردوو رۆماناندا یا زالە، ژێدەرێ وێ ژی ژ دەستدانا بهایێن جڤاکی یێن بلندە و داکەڤتنێن د بارێ جڤاکی و ئابۆری و سیاسیدایە. ئەڤە جیهانبینییا تراژیدی ژی پەیدا دکەت ل گورەی (گولدمان)ی.

3. پڕانییا نەکبەتە و نەخۆشیێن کارەکتەرێن رۆمانان بۆ فاکتەرێ قەزا و قەدەر دزڤرن. دیسان ئەوا ب سەرێ ئەوان دهێت د شیاندا نینە بهێت چارەسەر کرن نەك نەهاتییە چارەسەر کرن. واتە جیهانبینییا نڤیسەر و رۆمانێن وان جیهانبینییەکا تراژیدییە، کو ئەڤە ژی ب دروستی د گەل بۆچوونێن گولدمانی دگونجیت سەبارەت سەدەمێن پەیداکرنا جیهانبینییا تراژیدی. ئانکو پرانییا پیڤەر و فاکتەرێن کۆنتێکستی یێن گولدمانی د پەرتووکا (خوداوەندێ ڤەشارتی)دا پێشنیار کرین ژ بۆ زال بوونا جیهانبینییا تراژیدی ل سەر بەرهەمێ ئەدەبی د ڤان دوو نموونێن ڤەکۆلینێدا دهێنە دیتن، ژ هەردوو ئالیێن کونتێکستێ ئەوان و گرۆپێ جڤاکی یێ نڤیسەرێن وانڤە.

5. پەراوێز

1. ناڤێ پەرتووکێ یێ درست (The Hidden God: A Study of Tragic Vision in the Pensées of Pascal and the Tragedies of Racine – خوداوەندێ ڤەشارتی: ڤەکۆلینا جیهانبینییا تراژیدی د هزرێن پاسکالی و تراژیدیێن راسینیدا)، ئێکە ژ پەرتووکێن سەرەکی د بیاڤێ جڤاکناسییا مارکسیدا و بنگەهێ سەرەکییێ بونیادگەری یا پێکهاتەیی یا گۆلدمانییە، ل سالا 1955 ل فرەنسا هاتیە بەلاڤکرن و ل سالا 1964 بۆیە ئنگلیزی و ل لەندەن بەلاڤ بوویە. د بەشێ ئێکێ یێ ڤێ پەرتووکێدا وەکە گرنگترین پەرتووکا گولدمانی د

شرۆڤەکرنا میتۆدا وی یا رەخنەییدا تێگەهـ و مەرەمێن خوە ژ جیهانبینیێ ئاشکرا دکەت. بەشێ دووێ یێ تەرخانکرییە بۆ پراکتیزەکرنا میتۆدا وی ل سەر درامایێن راسین و هزرێن فەلسەفی یێن پاسکالی، کو سێ کەتەگۆریان بۆ ستراکچەرێ دووبارەکری د بەرهەمێن واندا دیاردکەت، ئەو ژی ئەڤەنە: مرۆڤ، جیهان و خودێ.

2. مەبەست ژ هۆشمەندیا ریالیستی ئەوە یا گولدمان بۆ دچیت کو ئەڤ هۆشمەندییە ب رەنگەك تەجریبی ل سەر ئاستێ نەرێنی یا هەی، و یا چارچووڤەکریە ب تنێ د هشیاری یا ل سەر دەمێ نهادا (عصفور،1981: 85). هۆشمەندییا د شیاندا ژی ژ هۆشمەنییا ریالیستی پەیدا دبیت، لێ ژێ دبۆرینیت دا هوشمەندییا پاشەرۆژێ پێکبینیت... ئەگەر هۆشمەندییا ریالیستی یا گرێدای بیت ب وان ئاریشێن تووشی چینا جڤاکی یان گرۆپێ جڤاکی دبن، ژ ئەنجامێ پەیوەندیێن هەڤدژ د گەل چینێن دی یان گرۆپێن دی یێن جڤاکی هۆشمەندییا دشیاندا یا گرێدایە ب چارەسەرییێن ریشەیی ئەوێن ئەڤ چینە دەستنیشان دکەت داکو ئاریشێن خوە نەهێلیت، دیسان دگەهتە پلەیەکا هەڤسەنگیێ د پەیوەندییێن خوەدا دگەل چین و گرۆپێن دی (هـ.ژ: هـ.ل). د میتۆدا خوە یا بونیادگەری یا پێکهاتەییدا گولدمان هژمارەکا زاراڤ و کەرەستێن رەخنەیی ب کار دئینیت، وەك (هۆشمەندیا ریالیستی، هۆشمەندییا د شیاندا، بونیادێ ئاماژەکەر، جیهانبینی، وەکهەڤییا بونیادان، راڤەکرن و شرۆڤەکرن). لێ ئەڤ ڤەکۆلینە ب تنێ دێ د چارچووڤێ جیهانبینییێدا کارکەت، لەوما ئالاڤێن دی یێن رەخنەیی نەهاتینە شرۆڤەکرن.

3. خودانێن ساکوییێ نۆبلمەنان ئەو چینا جڤاکینە ئەوێن وەك خوین ژ چینا نۆبلان نەبوون بەلکو وان La noblesse de Robe پۆستێن ئیداری و سالۆخەتێن نۆبلان کریبوون ل فرەنسا ل دوماهیا سەدێ شازدێ.

6. لیستا ژێدەران

1.6. ب زمانێ عەرەبی:

العالم (2017). (کیف یمکن حل الأزمة الإقتصادية في إقليم كردستان؟). مالپەرێ قناە العالم، ژ: http://www.alalam.ir/news/1910252/%D9%83

ئەرەدنی، دیار (2017). ئاترا، دووماهی ئادەمێ ل سەر ئەردی. رۆمان. پەرتووکخانا خانی: دهۆك.

بويللور، وليام (1984). مدخل الى علم الاجتماع الادبي. ت: ابراهيم خليل. مجلة الاقلام. العدد العاشر. تشرين الاول.

رۆژە، مامەند (2016). (داعش و ئاسایشی نیشتمانی کوردستان). کوردستان و پۆست–داعش. ناوەندی لێکۆلینەوەی رووداو. هەولێر، ل ل 72–84

سەگڤان، ئومێد (2015). ناخێن دەرزی. رۆمان. پەرتووکخانا خانی: دهۆك.

عبدالعظيم، صالح سليمان (1998). سوسيولوچيا الروايه السياسيه. القاهره: الهيئه المصريه العامه للكتاب.

عصفور، جابر (1998). نظريات معاصرة. دمشق: دار المدى.

عصفور، جابر(1981). "عن البنيوية التوليدية، قراءة فى لوسيان جولدمان". مجلة فصول، المجلد الاول، العدد الثانى. الهيئة المصرية العامة للكتاب.

عيلان، عمر (2008). في مناهج تحليل الخطاب السردي. دمشق: اتحاد كتاب العرب.

2.6. ب زمانێ ئینگلیزی:

Eagleton, Terry (1981). Marxism and Literary Criticism. 2nd ed. London: Methuen and Coltd.

Goldmann, Lucien (1969). 'The Structure of Racinian Tragedy'. Racine, ed. R.C. Knight. London: Macmillan.

Goldmann, Lucien (1975). Towards a Sociology of a Novel. Trans. Alan Sheridan. London: Tavistock Publications.

Goldmann, Lucien (1976). The Hidden God, a Study of a Tragic Vision in the Pensées of Pascal and the Tragedies of Racine. Trans. Philip Thody. London: Routledge and Kegan Paul.

Omar, Ameen Abdulqader (2016). The Iraqi Kurdish Novel, 1970 – 2011: A Genetic-Structuralist Approach. Unpublished Ph.D. thesis. Presented to the University of Exeter.

Orr, John, (1977). Tragic Realism and Modern Society. London: MacMillan.

Swingewood, Alan (1975). The Novel and Revolution. London: Macmillan Press.

Webb, Irene (1981). Social Class and the Tragic Vision in Hardy's Novels: an Examination of Lucien Goldmann's Genetic Structuralism. Unpublished Ph.D. thesis. Presented to the University of Lancaster .

الرواية والمعاناة: رؤية العالم للشباب بعد هجمات داعش، 2014 – 2017

الملخص:

هذا البحث محاولة للتوغل في الرواية الكوردية لما بعد هجمات داعش على اقليم كوردستان (201 – 2017)، وتحت ظروف اجتماعية – سياسية خاصة. اذ حاول البحث ان يسلط الضوء على مدى تأثير تلك الظروف على الروائي الكوردي في رؤيته وقراءته للعالم. ولتحقيق هذا الغرض تم اخذ روايتين لكاتبين شابين كنموذجين هما، (ذوات فاطرة – ناخێن دەرزی) 2015 للروائي (ئومێد سگفان) ورواية (ئاترا) 2017 للروائي (ديار ئەرەدنی). ولتحقيق الاهداف المرجوه كان لابد من الاستعانة بنظرية كاطار ومرجع للتطبيق، نظرية لها اهتماما واضحا بالخلفية الاجتماعية – السياسية، و تعد النظرية البنيوية التكوينية ل (لوسيان كولدمان) من النظريات التي تبين العلاقة بين الادب وثنايا المجتمع. ولأجل تحقيق اهداف البحث تم اختيارها، ويجدر الاشارة هنا الى ان البحث ركز فقط على اكتشاف رؤية العالم، اي الرؤية النقدية ل كولدمان التي تطرق لها في كتابه والذي يعد من اشهر مؤلفاته والموسومة ب(The Hidden God – الاله المخفي). وكما هو معروف فان الكتاب يعد الاساس الاهم للنظرية البنيوية. وبتطبيق هذه النظرية فان هذا البحث عمل على تحقيق وبيان اسباب خلف رؤية العالم التراجيدي السوداوي تحديدا في روايات هذا العصر من مسيرة الشعب الكوردي.

الكلمات الدالة: الرواية، الشباب، رؤية العالم، هجمات داعش.

Fiction and Suffering: The World Vision of Young Authors' Fiction, Post-ISIS Attack, 2014-2017

Abstract:

The present study examines Kurdish novels written under particular socio-political conditions post-ISIS attack 2014-2017. The study is an attempt to investigate the degree to which these circumstances influenced young authors' world visions. For this purpose, two novels written by young authors have been chosen as samples for the study: *Naxên Derizî* (The Cracked Psychologies) by Omêd Segvan in 2015; and *Atra* (Atra) by Diyar Eredinî in 2017. In order to conduct the present study, it is essential to use a theory which considers socio-political context. Lucien Goldmann’s genetic structuralist approach, which relates literary works to social affairs, has been chosen as a theory for the study. However, the study is concerned only with ‘world view’, a concept which Goldmann set out in his famous book *The Hidden God*. This book is fundamental to Goldmann's genetic structuralist approach. By applying Goldmann’s theory to the selected novels, the reasons behind the tragic view discernible in the novels of this period in Kurdish history will be apparent.

Keywords: The Novel, Young Writers, The World Vision, ISIS Attack.